

Zadania duszpasterstwa zwyczajnego w aspekcie turystyki

Przygotowanie do spotkania z wolnym czasem ma miejsce w duszpasterstwie zwyczajnym i dotyczy ogółu wiernych. Według słów IV Światowego Kongresu Duszpasterstwa Turystycznego wolny czas i turystyka należą do codzienności toteż przygotowanie do właściwego ich spędzania należy do szeroko pojętego wychowania, obejmującego każdego człowieka¹. Posługa na rzecz przysposobienia do korzystania z ich dóbr ma stać się zadaniem każdej diecezji i parafii, nawet jeśli nie wszystkie parafie stanowią „metę turystyki”². Zwyczajne duszpasterstwo parafialne winno podjąć temat „odpowiedzialnego wykorzystania wolnego czasu dla odpoczynku i rekreacji”³. Istotnie, każdy człowiek ma w swym życiu do czynienia z problemem wolnego czasu: codziennej rekreacji po pracy, wypoczynku sobotnio-niedzielnego i urlopu. Niemal każdy okresowo opuszcza swoje rodzinne środowisko i w ten sposób staje się turystą. Toteż, w myśl III Światowego Kongresu, cały Kościół, wszyscy jego członkowie powinni posiadać znajomość chrześcijańskiego sensu wolnego czasu⁴.

Przygotowanie nie może przeradzać się jedynie w okolicznościową akcję, lecz winno stawać się stałym i podejmowanym systematycznie elementem pastoralnych poczynań. Działanie w tym względzie przybiera postać formacji dalszej i bliższej⁵. Ta pierwsza utożsamia się z szeroko pojętym, integralnym kształtowaniem człowieka, na które składa się urabianie zarówno jego naturalnych, ludzkich cech, jak i religijno moralnych postaw. Bazuje nań i wypływa zeń w naturalny sposób.

Problemy z którymi człowiek spotyka się podczas wolnego czasu i turystyki nie są bynajmniej odległe od innych spraw życia. Także w innych momentach codzienności spotyka się on z kwestią właściwego stosunku do wolności, odpowiedzialnego wyboru, kształtowania ewangelicznych odniesień do bliźnich, twórczego podejścia do swej egzystencji. Cała wychowawcza praca Kościoła zmierza do ugruntowywania w człowieku postaw opartych o zasady zawarte w Ewangelii. Prawidłowo ukształtowane człowieczeństwo, mocna wiara i dobrze uformowane sumienie, jak w całym moralnym życiu, tak i w wolnym czasie, turystyce bądź rozrywce pozwoli mu zachować chrześcijańskie oblicze.

Według R. Bleisteina, wybitnego znawcy problemu, jednym z podstawowych zadań duszpasterstwa odnoszącego się do sfery wolnego czasu jest „służba jednoczącej koncepcji życia i jednej niepodzielnej chrześcijańskiej egzystencji”. Wolny czas jest integralnym elementem ludzkiego życia oraz jego chrześcijańskiego samourzeczywistniania. Kościół w jednakowy sposób towarzyszy człowiekowi na wszystkich etapach jego życia. Jego działania wychowawcze dążą do uświęcenia zarówno pracy, czasu wolnego, jak i różnych form tegoż czasu⁶.

Bliższe duszpasterskie przygotowanie do wolnego czasu i turystyki należy rozumieć w sensie treściowym bądź czasowym. To pierwsze obejmuje wszystkie zagadnienia bezpośrednio związane z wolnym czasem. To drugie intensyfikuje się w okresach poprzedzających wakacje, ferie bądź urlopy.

Poprzednie etapy naszych analiz starały się w miarę wyczerpujący sposób przedstawić paletę zagadnień dotyczących chrześcijańskiego stosunku wobec wolnego czasu i turystyki. Zilustrowały zatem to co winno stać się treścią bliższego przygotowania. Nie ma zatem potrzeby powrotu do rzeczonych kwestii.

¹ *Schlusserklärung*, w: Pastoral Information XXIV (Periodyk wydawany przez Katcholisches Auslandsekretariat w Bonn), 1991, s.58, n.8.

² Wskazania ogólne dla duszpasterstwa turystycznego (dalej WDT) II,3,A.

³ *Communio et communicatio*, Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej, Kraków 1994, Tekst uchwał synodalnych, s.100, n.152.

⁴ *Schlussdokument*, w: PI XXI, 1985, s.63, n.16.

⁵ Por. *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, Poznań 1972, s.97-98, n.359-360.

⁶ *Pastorale Aufgaben in Freizeitbereich*, w: *Schöpferische Freizeit*, Wien 1974, s.84 i nast.

Zadania duszpasterstwa zwyczajnego w aspekcie turystyki

W myśl Motu proprio Pawła VI *Apostolicae caritatis* duszpasterstwo na polu wolnego czasu i turystyki ma dwa aspekty: pomaga i ochrania⁷. A.Auer mówi, iż stanowi ono „stymulujący impuls” oraz „krytyczną miarę”⁸. Duszpasterstwo ma w pierwszym rzędzie stanowić pomoc w odkryciu i zrozumieniu samych walorów wolnego czasu. IV Światowy Kongres Duszpasterstwa Turystycznego wyraża się trafnie: „O ile turyści będą w większym stopniu świadomi okoliczności swej turystyki, o tyle staną się bardziej odpowiedzialni w kształtowaniu swego wolnego czasu”. Będą mogli wówczas skuteczniej dążyć do realizacji jego dóbr⁹. Jak wyraził się Jan Paweł II w swym słowie do III Światowego Kongresu, duszpasterstwo ma pomóc turystom w odkrywaniu dobra, które stoi do ich dyspozycji. Wspomóc ich, by czas ten stał się dla nich okresem jak największych duchowych korzyści¹⁰.

Konieczne jest zatem rozpowszechnianie samej znajomości chrześcijańskich walorów wolnego czasu¹¹, równocześnie zaś wyrabianie świadomości moralnego obowiązku ich efektywnego wykorzystania. To zaś wymaga ciągłego formowania w człowieku odpowiedniej wewnętrznej dojrzałości¹².

Niemniej istotnym elementem bezpośredniego przygotowania do wolnego czasu jest kształtowanie we właściwy sposób ludzkich oczekiwań w stosunku do tego okresu życia¹³. Duszpasterskie przygotowanie pomaga w ułożeniu wakacyjnych planów. Wskazuje ono szczególnie na znalezienie w nich zawsze chwil dla Boga. Wyraża się to między innymi w uwzględnieniu czasu na modlitwę i niedzielą Mszę św.¹⁴

Okres wakacji i turystyki jest dla człowieka znaczącą próbą dojrzałości jego wiary i weryfikacji chrześcijańskich postaw¹⁵. Istotnym wątkiem bezpośredniego przygotowania doń jest więc uświadamianie, iż Bóg widzi człowieka nieustannie i wszędzie. Jego przykazania obowiązują chrześcijanina zawsze, niezależnie od tego, gdzie przebywa i czym się zajmuje¹⁶. Toteż odpowiedzialny jest on przed Bogiem także wówczas, gdy znajduje się w drodze, poza miejscem stałego pobytu.

Przygotowanie do okresu wakacji ma więc charakter duszpasterskiej profilaktyki. Nie można równocześnie pominąć elementu terapii. Duszpasterstwo dba o leczenie duchowych ran. Szczególnie w okresie pourlopowym winno znaleźć się w nim miejsce na rachunek sumienia dotyczący odpowiedzialnego wykorzystania wolnego czasu. Jest to rodzaj chrześcijańskiego podsumowania tego okresu oraz zapytania o dobro i zło. Unikając głosu inkwizytora, duszpasterstwo stara się dokonać właściwej oceny ludzkich postaw, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności wakacyjnego życia. W razie potrzeby uświadamia ono człowiekowi jego błędy i grzechy oraz stara się doprowadzić do nawrócenia. Leczy ono jego duchowe rany mocą Bożego słowa, modlitwy i sakramentów świętych. W podsumowaniu nie można zatrzymać się jedynie na negatywach. Równie ważne jest ukazanie i potwierdzenie duchowych zdobyczy wakacyjnego okresu.

Specjalną uwagę w przygotowaniu do turystyki trzeba poświęcić młodemu pokoleniu. II Światowy Kongres Duszpasterstwa Turystycznego wskazuje, iż młodzież wymaga bardziej niż inni uwagi ze strony duszpasterstwa, a to ze względu na szczególne problemy wieku dorastania¹⁷. Nie do końca uformowana młoda osobowość łatwiej ulega złym wpływom, ale

⁷ Z dn. 19 marca 1970r., AAS 62(1970)193–197.

⁸ *Ethos der Freizeit*, w: *Menschen unterwegs*, Frankfurt/M 1988, s.54.

⁹ Cyt. *Schlusßdokument*, s.58, n.7.

¹⁰ *Die Werte des Tourismus und der Freizeit*, w: PI XXI, 1985, s.52.

¹¹ Por. WDT II,3,A.

¹² WDT I,1; por. A.L.Szafranski, *Kairologia. Zarys nauki o Kościele współczesnym*, Lublin 1990, s.83.

¹³ H.J.Schramm, *Kirchliche Dienste an den Urlaubern und Touristen*, w: *Schöpferische Freizeit*, Wien 1974, s.99.

¹⁴ Słowo Pastorskie Biskupów do Rodziców, wychowawców i młodzieży: *O obowiązkach religijnych w czasie wakacji*, Warszawa, 31 maja 1964r., w: *Listy Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975, s.358.

¹⁵ Tamże, s.358.

¹⁶ *Komunikat Konferencji Biskupów polskich w sprawie kolonii letnich*, Przemyśl, 12 czerwca 1976r., w: cyt. *Listy Episkopatu...*, s.258.

¹⁷ *Documento finale*, w: *On The Move* 9(1979) z.28, s.147; por. *Postulaty I Międzynarodowego Kongresu Duszpasterstwa Turystycznego*, w: *Miesięcznik diecezjalny gdański* 15(1971)8–9, s.309.

Zadania duszpasterstwa zwyczajnego w aspekcie turystyki

równocześnie, w naturalny sposób, otwarta jest na przyjęcie dobra. Nie można więc przeoczyć tej szansy.

Ważnym zadaniem dla duszpasterstwa na tym polu jest współpraca z rodziną. Ona jest pierwszym środowiskiem, w którym wychowuje się człowiek. W niej także spędza on znaczną część swego wolnego czasu. Świadectwo życia samych rodziców i innych członków rodziny w istotny sposób przyczynia się do kształtowania młodego pokolenia. Duszpasterze, zwłaszcza katecheci, powinni przewidzieć przedwakacyjne spotkania z rodzicami, poruszające problematykę przygotowania do okresu wypoczynku. Służą one szczególnie uczulaniu na rodzicielskie powinności. Wysłanie dzieci na zbiorowy wypoczynek (kolonię, obóz) nie zwalnia rodziców z osobistego obowiązku troski o ich wychowanie, zwłaszcza moralne i religijne. Winni oni zatem zainteresować się, w czyje ręce oddają swe dzieci, czy zgrupowanie będzie uwzględniało chrześcijańskie zasady życia. W razie potrzeby rodzice powinni domagać się odpowiednich gwarancji ze strony organizatora wypoczynku, np. respektowania prawa do praktyk religijnych¹⁸.

Duszpasterstwo nie odgradza się od współpracy z świeckimi instytucjami odpowiedzialnymi za wychowanie. Na pierwszym miejscu na-leży tu wymienić szkołę oraz organizacje troszczące się o urządzanie wolnego czasu i turystyki. Dzięki wspólnym, wielostronnym oddziaływaniom, formacja staje się skuteczniejsza. Współpraca ta jest jedną z dróg pozwalających skuteczniej usuwać rozłam istniejący między wiarą a codziennym życiem i ustrzegania się przed fałszywym przekonaniem, jakoby wolny czas i turystyka należały wyłącznie do świeckiej sfery.

W wychowaniu do wolnego czasu i turystyki duszpasterstwo korzysta ze znanych mu środków. Generalne Dyrektorium Katechetyczne mówi o katechezie, „która uczy wykorzystania po chrześcijańsku wolnego czasu”¹⁹. Ma ona miejsce najpierw w ramach szkolnego nauczania religii dzieci i młodzieży. Jego program przewiduje jednostki lekcyjne dotyczące problematyki chrześcijańskiego wykorzystania wolnego czasu²⁰. Temat odpowiedzialnego podejścia do wolnego czasu pojawia się w kazaniach i homiliach. Ważną rolę pełnią w tym względzie katolickie środki masowego przekazu²¹.

Najodpowiedniejszą porą do podjęcia tematu jest okres przedwakacyjny i wakacyjny oraz czas następujący bezpośrednio po nim. Sprzyja temu sama atmosfera przygotowania do urlopów i ferii. Turyści wyruszający w drogę czynią odpowiednie plany, zbierają środki finansowe, kompletują osobiste wyposażenie. Jest to dobry moment, by przypomnieć wyjeżdżającym o niemniej ważnym „duchowym wyposażeniu”.

W czasie bezpośrednio poprzedzającym wakacje urządza się nabożeństwa kończące rok szkolny a zarazem przygotowujące do okresu wypoczynku²². Wskazane jest jednak, by nie ograniczać ich jedynie do dzieci i młodzieży, lecz zapraszać na nie wszystkich zainteresowanych. Na celebrację może składać się Msza św. lub nabożeństwo Słowa Bożego z odpowiednim pouczeniem. Zawsze trzeba zachęcić do Sakramentu Pokuty i Komunii św. Kończy się ona specjalnym błogosławieństwem²³. Na tę okazję przewiduje się okolicznościowe formuły²⁴. Nie

¹⁸ Por. cyt. *Słowo Pasterskie Biskupów do rodziców, wychowawców i młodzieży*, s.356–357; K.Wojtyła, *Słowo Pasterskie przed rozpoczęciem wakacji*, Kraków, 31 maja 1977r., w: *Nauczyciel i Pasterz*, Rzym 1987, s.686.

¹⁹ *Ogólna Instrukcja Katechetyczna* wydana przez Kongregację ds. Duchowieństwa, 11 kwietnia 1971r., tekst polski w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, pod red. W.Kubika, Warszawa 1985, t.1, (s.91–192), n.96.

²⁰ Np. *Katechizm Religii Katolickiej*, Paryż 1977, cz.3, katecheza 13 (*Niedziela*); cz.4, katecheza 18 (*Kultura wolnego czasu*); B.Harden, *Co robię w wolnym czasie*, w: *Dar Boży. Materiały do katechizacji młodzieży szkół zawodowych*, Łódź 1985, s.26–34. Wiele katechez traktuje o wolnym czasie ubocznie, np. z okazji nauki o rodzinie.

²¹ WDT II,3,A.

²² Por. np. *Nabożeństwo na zakończenie roku szkolnego i katechetycznego*, w: *Agenda liturgiczna*, Opole 1981, s.357–359.

²³ Por. Komisja Episkopatu ds. Katechizacji, *Wytyczne w sprawie przygotowania dzieci i młodzieży do wakacji*, Warszawa, 11 kwietnia 1975r., mps.

²⁴ Np. *Obrzęd błogosławieństwa przed rozpoczęciem podróży*, w: *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1994, t.1, s.196–204; *Obrzęd błogosławieństwa urzędów i przedmiotów przeznaczonych dla podróżujących*, tamże, s.281–292.

Zadania duszpasterstwa zwyczajnego w aspekcie turystyki

jest wcale truizmem przypomnienie o wyposażeniu się na drogę w takie chrześcijańskie przedmioty jak modlitewnik, koronka, medalik, egzemplarz Pisma św., jak też dobra religijna książka²⁵.

W czasie następującym bezpośrednio po dłuższym okresie wakacyjnym urządza się podobne nabożeństwa. Obok wspomnianego już duchowego podsumowania są one okazją do wspólnego dziękczynienia a zarazem zadośćuczynienia za grzechy własne i innych ludzi. Tym, którzy dopuścili się w tym czasie zaniedbań, daje to impuls i okazję do nawrócenia oraz odnowy więzi z Bogiem (Sakrament Pokuty, Eucharystia). Dziękczynienie i przeproszenie mają charakter wychowawczy. Kształtują one świadomość, że wolny czas jest Bożym darem, za który odpowiedzialny jest każdy człowiek. Zarazem uczą pokuty za zaniedbanie szans danych przez Boga i duchowej odpowiedzialności za bliźnich, którzy popadli w zło.

Wychowawczym elementem staje się relacja złożona wobec innych przez osoby i grupy, które przeżyły w bogatszy sposób swój wakacyjny wolny czas. Jest nią np. świadectwo z pielgrzymki, wakacyjnych rekolekcji bądź katolickich wczasów. Może ona mieć miejsce podczas rozmaitych spotkań w domu parafialnym, na lekcjach religii, poprzez środki przekazu itp²⁶.

W wypadku dzieci i młodzieży powakacyjne nabożeństwo łączy się z nabożeństwem rozpoczynającym nowy rok szkolny. Pierwsze lekcje religii winny być również okazją do rozmowy na temat wakacyjnych przeżyć, ich chrześcijańskiej oceny, szczególnie zaś poruszenia sprawy religijnych praktyk²⁷.

Specjalnym zadaniem jest duszpasterstwo niedzieli i dnia świątecznego. Zagadnienie ma szerszy aspekt, wykraczający poza dziedzinę wolnego czasu. Jednakże byłoby poważnym brakiem nie dostrzeżenie go w kontekście interesujących nas kwestii. Czas wolny znajduje swą kulminację i najwyższy przejaw w religijnym świętowaniu.

Dokumenty kościelne poruszające zagadnienie wolnego czasu są zgodne co do tego, że jest to dla duszpasterstwa sprawa o priorytetowym znaczeniu²⁸. Soborowa *Konstytucja o liturgii świętej* zaleca, by niedzielę, najstarszy dzień świąteczny, „tak przedstawić i wpoić w pobożność wiernych, aby stał się również dniem radości i odpoczynku po pracy” (n. 106). Duszpasterstwo podejmuje permanentne i gruntowne nauczanie na temat istoty dnia Pańskiego. Nie pomija jego społecznego znaczenia. Uczy ono jak łączyć w chrześcijańskim świętowaniu kult, wypoczynek i radość. Szczególnym zadaniem jest tu ukazanie, iż walory religijne (Msza św., modlitwa) w istotny sposób służą osiągnięciu pełnego odpoczynku. Turysta przekonany o wartości niedzielnej Mszy św. nie będzie skłonny do łatwego dyspensowania się od niej.

Prawdziwą szkołą w tej dziedzinie staje się świąteczna liturgia – jej piękno, bogactwo treści, uroczysty charakter, nie mówiąc o odpowiednim poziomie homilii²⁹. Dobrze przygotowana liturgia nie tylko stanowi zachętę do liczniejszego udziału wiernych ale kształtuje ich życiowe postawy. Z centralnego przeżycia Eucharystii rodzi się cała zawartość świątecznego dnia: modlitwa i refleksja nad życiem, spotkanie w innych wspólnotach, rekreacja, uczynki chrześcijańskiego miłosierdzia. Duszpasterstwo winno umiejętnie pomóc w przenoszeniu świątecznej atmosfery ze świątyni w codzienne życie, szczególnie do Kościoła domowego.

²⁵ Por. cyt. *Komunikat Konferencji Biskupów polskich w sprawie kolonii letnich*, s.257.

²⁶ Np. Ruch Światło-Życie, w jedną z wrześnieowych niedziel urządza w parafiach dzień świadectwa z wakacyjnych oaz. Organizowane są krótkie relacje (świadectwa uczestników) podczas Mszy św. oraz oddzielne spotkania dla młodzieży i rodziców. W szeregu diecezjach Ruch urządza dziękczynną powakacyjną pielgrzymkę do jednego z sanktuariów.

²⁷ Przez szereg powojennych lat Wydziały Katechetyczne Kurii, na polecenie odnośnej Komisji Episkopatu, zalecały sporządzanie sprawozdania z praktyk religijnych dzieci i młodzieży podczas wakacji. Stawiano pytanie przede wszystkim

o udział w niedzielnej Mszy św. oraz o to czy opiekunowie zbiorowego wypoczynku nie utrudniali praktyk religijnych. Fakty miały stać się argumentem w rozmowach z władzami państwowymi na temat poszanowania praw ludzi wierzących w Polsce (por. *Protokoły z zebrań dekanalnych wizytatorów katechizacji i Sprawozdania z praktyk religijnych dzieci i młodzieży*, archiwum Wydziału Katechetycznego Kurii Metropolitalnej w Krakowie).

²⁸ Por. cyt. Pierwszy Synod prowincji krakowskiej, s. 100, n.152; cyt. *Documento finale*, s.143.

²⁹ Nie bez znaczenia są takie elementy jak starannie przygotowane oraz możliwie najpełniejsze wykorzystanie liturgicznych funkcji, śpiew, chwile ciszy, światło, uroczysty wystrój świątyni.

Zadania duszpasterstwa zwyczajnego w aspekcie turystyki

Duszpasterstwo uczy jak wypełniać świąteczny dzień we wspólnocie rodzinnej i sąsiedzkiej. Nie bez znaczenia pozostaje częsta zachęta do korzystania w wolnym czasie świątecznym z dobrej literatury i prasy, zwłaszcza religijnej, wartościowych programów w radio i telewizji oraz innych kulturalnych przeżyć, jak również kultywowania świątecznych zwyczajów religijnych i ludowych³⁰. Obok zachęt cenne jest przygotowanie krótkich recenzji do propozycji. II Polski Synod Plenarny w projekcie dokumentu o chrześcijańskiej kulturze zachęca, by samo duszpasterstwo na terenie parafii przynosiło konkretne propozycje spędzania świątecznego wolnego czasu, organizując np.: teatralne przedstawienie, projekcję filmu, koncert, występ chóru, konkurs, wystawę, odczyt, spotkanie z ludźmi kultury, wycieczkę itp. Odpust parafialny mógłby stać się nie tylko świętem religijnym, ale i świętem kultury³¹. W równej mierze dotyczy to duszpasterstwa ponadparafialnego.

---

³⁰ Por. E. Clarizio, *Christliche Ausbildung zum Tourismus*, w: PI XV, 1977, s.15–16.

³¹ *Kościół w Polsce wobec problemów kultury*, w: II Polski Synod Plenarny, *Teksty robocze*, Poznań–Warszawa 1991, s.317; „Ruch dla lepszego świata” rozpowszechnia w parafiach zwyczaj tzw. Familiady. Jest to rodzaj parafialnego święta, w które angażuje się całe lokalne środowisko wraz z jego instytucjami. Obok religijnych przeżyć proponowana jest cała gama imprez kulturalnych (występy zespołów, konkursy, kiermasze, koncerty itp.).